Hanna Perälä
Verkko-osasto / Kehittämisyksikkö

Lausunto
25.10.2023

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan liikennejaostolle

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp). Teema: 2020-2031 MAL-hankkeiden toteutuksen ja MAL-päivityksen/-neuvotteluiden tilannekuva

Valtiovarainvaliokunnan liikennejaosto on pyytänyt liikenne- ja viestintäministeriöltä asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp), teemasta 2020-2031 MAL-hankkeiden toteutuksen ja MAL-päivityksen/-neuvotteluiden tilannekuva. Liikenne- ja viestintäministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Liikenne- ja viestintäministeriö on sopimusosapuoli MAL-sopimuksissa, osallistuu niiden toteuttamiseen ja lausuu asiasta seuraavaa.

Voimassa olevat MAL-sopimukset

Maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) sopimukset ovat sopimuksia, jotka valtio on solminut Helsingin, Tampereen, Turun, Oulun, Lahden, Jyväskylän ja Kuopion kaupunkiseutujen kanssa vuosina 2020 ja 2021. Sopimuksissa määritellään tavoitteet ja toimenpiteet asuntotuotannolle sekä kestävän yhdyskuntarakenteen ja liikennejärjestelmän kehittämiselle. Sopimukset ulottuvat vuoteen 2031 ja niiden konkreettiset toimenpiteet vuoteen 2023. Kaupunkiseudut vastaavat sopimusten toimenpiteiden toteutumisen seurannasta vuosittain. Valtakunnallinen selvitys sopimusten vaikuttavuudesta valmistui keväällä 2023.

Liikenteen osalta sopimuksiin sisältyy kuntien ja valtion toimenpiteitä mm. joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn, matkaketjujen ja digitalisaation kehittämiseksi. Lisäksi sopimuksiin sisältyy perusväylänpidon rahoituksella toteutettavia parantamishankkeita valtion väyläverkolla. Sopimusten toimenpiteisiin sisältyy myös valtion väyläverkon kehittämishankkeita ja niiden suunnittelua sekä kirjauksia hankeyhtiömallilla toteutettavien ratahankkeiden suunnittelusta.

MAL-sopimusten toteuttaminen liikenteen osalta ja yhteys vuoden 2024 talousarvioehdotukseen

MAL-sopimusten toimenpiteiden toteuttaminen etenee pääosin hyvin. Valtio on rahoittanut kävelyn ja pyöräilyn infrastruktuuria kuntien katuverkolla ja avustanut seutujen joukkoliikenteen kehittämistä sopimusten mukaisesti. Parantamishankkeet valtion väyläverkolla ovat edenneet pääosin hyvin. Joillakin seuduilla hankkeiden suunnittelutilanne ei ole mahdollistanut kaiken sovitun rahoituksen käyttöä. Kaikilta osin toimet esimerkiksi matkaketjujen, digitalisaation ja pyöräilyn edistämiseksi eivät ole täysin toteutuneet.

MAL-sopimuksen mukaisten lähijunaliikenteen varikoiden ja raskaan liikenteen palvelualueiden sijaintien löytämisessä on merkittäviä haasteita Helsingin seudulla. Lähijunaliikenteen kehittäminen Helsingin seudulla edellyttää uusia kalustoinvestointeja, jotka osaltaan edellyttävät myös uusien lähijunaliikenteen varikoiden toteutusta. Ilman lisäkalustoa seudun ratainfraa (esim. Espoon kaupunkirata) ei pystytä käyttämään täysimääräisesti. Helsingin seudun sopimukseen sisältyvät pääradan Pasila-Riihimäki-välin 2. vaihe sekä Helsinki-Pasila-välin toimenpiteet, raitiotiehankkeet sekä metron

kapasiteetin nostoon liittyvät toimenpiteet ovat edenneet sopimuksen mukaisesti. Helsingin seudun sopimukseen sisältyviä raitiotiehankkeita ovat Vihdintien pikaraitiotien (ns. Länsi-Helsingin raitiotiet) suunnittelu ja rakentaminen, Vantaan raitiotien (Mellunmäki-Tikkurila-Aviapolis-Lentoasema) suunnittelu ja Viikin-Malmin pikaraitiotien suunnittelu. Huomiota kaipaavia toimenpiteitä Helsingin seudulla ovat liityntäpysäköinti Keravalla, Santarata Vantaalla ja ruuhkamaksulainsäädännön valmistelu.

Raitiotiehankkeiden avustukset jatkuvat vuoden 2023 jälkeenkin nykyisten MAL-sopimusten mukaisesti. Vuoden 2024 talousarvioehdotuksen mukainen summa Länsi-Helsingin raitiotiehankkeelle (ml. Vihdintien pikaraitiotie) on 11, 84 milj. € ja Viikki-Malmi-pikaraitiotien suunnitteluun (Helsinki) 1,5 milj. €. Helsingin seudun MAL-sopimukseen sisältyvän Espoon kaupunkiratahankkeen kustannukset ovat nousseet huomattavasti. Hanke on osa Helsinki-Turku-välin nopean junayhteyden rakentamista. Valtio on vuoden 2023 toisessa lisätalousarvioehdotuksessaan kytkenyt lisävaltuuden Rantaradan varikkoratkaisuun Espoossa tai Kirkkonummella.

Tampereen seudun MAL-sopimuksen mukaisesti seudulla on kehitetty lähijunaliikenteen edellytyksiä. Valtio on lisäksi osoittanut rahoitusta seuturaitiotien osan 1 laajentamiseen (Hatanpään haara), Tampereen raitiotien osaan 2 (keskusta –Hiedanranta – Lentävänniemi), seuturaitiotien yleissuunnitteluun ja suunnitteluun osuuksilla Tays keskussairaala - Koilliskeskus ja Tampereen linja-autoasema - Härmälä – Pirkkala. Vuoden 2024 talousarvioehdotuksen mukainen summa Tampereen raitiotien 2. vaiheelle on 3,6 milj. €.

Turun seudun MAL-sopimukseen sisältyvä Turun ratapihan kehittäminen ja Kupittaa—Turku-kaksoisraiteen rakentaminen etenevät sopimuksen mukaisesti. Hankkeelle myönnettiin Verkkojen Eurooppa (CEF) -tukea 22,98 milj. € vuonna 2022. Summa jakautuu tasan Väyläviraston ja Turun kaupungin kesken. Hanke on osa Helsinki-Turku-välin nopean junayhteyden rakentamista. Hankkeen kustannukset ovat nousseet ja valtio on vuoden 2023 lisätalousarvioehdotuksessa tarkistanut hankkeen valtuutta 27 milj. eurolla kustannustason noususta johtuen. Lisäksi valtio on avustanut Turun seudulla raitiotien suunnittelua.

Oulun seudun MAL-sopimukseen sisältyvä pääradan kehittämisen suunnittelu (tarveselvitys ml. Liminka-Oulu) on edennyt suunnitellusti. Tarveselvitys on valmis ja jatkosuunnittelu on käynnissä. Liminka-Oulu-kaksoisraiteen ratasuunnittelu on käynnissä. Sopimukseen sisältyvä Oritkarin kolmioraide valmistuu vuonna 2023. Hankkeelle on myönnetty CEF-tukea 7,12 miljoonaa euroa (valtiolle 6,33 miljoonaa euroa ja Oulun kaupungille 0,79 miljoonaa euroa) vuonna 2022.

Muuta vuoden 2024 talousarvioehdotuksesta MAL-kaupunkiseutujen näkökulmasta

Vuoden 2024 talousarvioesitykseen sisältyy uusia väyläverkon kehittämishankkeita, jotka sijaitsevat MAL-kaupunkiseuduilla tai vaikuttavat niiden saavutettavuuteen. Näitä ovat Tampereen henkilöratapiha (valtuus 163 milj. euroa), valtatie 4 Oravasaaren eritasoliittymä Jyväskylässä (valtuus 7 milj. euroa), valtatie 9 Lievestuoreen kohdalla (Laukaa, Jyväskylän seutu, valtuus 30 milj. euroa) sekä Savonrata—Kouvola—Kuopio nopeuden ja kapasiteetin noston suunnittelu (valtuus 3 milj. euroa). Lisäksi talousarvioesityksessä on Helsinki—Riihimäki kapasiteetin lisääminen 2. vaihe -hankkeen sisällön ja valtuuden tarkistaminen (käynnissä olevan 2. vaiheen ja investointiohjelmassa olevan 3. vaiheen yhteensovittaminen) (valtuus 110 milj. euroa). Yhteensä näiden hankkeiden valtuudet ovat 313 milj. euroa.

Vuoden 2024 talousarvioehdotuksen mukaan suurille ja keskisuurille kaupunkiseuduille on osoitettu julkisen henkilöliikenteen tukea 17,875 miljoonaa euroa vuodessa, mistä MAL-seuduille osoitettaisiin aikaisempien kriteerien perusteella arviolta vajaa 14 miljoonaa euroa vuodessa valtionavustusta liikenteen palveluihin. Tämän valtionavustuksen edellytyksenä on valtioneuvoston asetuksen 509/2018 mukaan suurilla kaupunkiseuduilla MAL-sopimuksessa sovittavat kehittämistoimet ja keskisuurilla kaupunkiseuduilla aiesopimus tai MAL-sopimus.

Vuoden 2024 talousarvioehdotukseen sisältyy kävelyn ja pyöräilyn avustuksia yhteensä 3 milj. €.

Tilannekatsaus MAL-sopimusten päivittämiseen

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus jatkaa suurimpien kaupunkiseutujen kanssa MAL-sopimusmenettelyä ja varautuu rahoittamaan MAL-sopimusten valtion osuuden. Hallitusohjelman mukaan mm. vähennetään sopimusten yksityiskohtaisuutta ja rajataan MAL-sopimukset nimenomaan kaupunkiseutujen kasvun edellytysten varmistamiseen riittävällä kaavoituksella, tonttitarjonnalla, asuntotuotannolla ja niitä tukevilla liikenneinvestoinneilla. Vahvistetaan MAL-sopimusten tavoitteiden täyttämisen ja investointien rahoituksen kytkentää. Kannustetaan kaupunkiseutuja yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen, joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn edistämiseen sekä segregaation ehkäisemiseen. Hallitusohjelman mukaan MAL-sopimukset linkitetään osaksi valtakunnallista liikennejärjestelmäsuunnitelmaa. Hallitusohjelman mukaan tavaraliikenteelle välttämättömät taukopaikat ja vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkko huomioidaan liikennejärjestelmän kehittämisessä ja maankäytön suunnittelussa.

Ympäristöministeriö on asettanut MAL-sopimusten päivitysten valmisteluryhmät syyskuussa 2023. Asettamispäätösten mukaan valmistelu tulee tehdä siten, että sopimukset voitaisiin allekirjoittaa 31.8.2024 mennessä. Neuvottelut sopimusten päivityksistä alkavat kaikilla seuduilla loka-marraskuussa 2023. Hallitus valmistelee neuvottelumandaattia, jossa tarkennetaan valtion tavoitteet ja reunaehdot sopimusneuvotteluihin. Tavoitteena on, että neuvottelut voidaan viedä läpi aikaisempia neuvottelukierroksia nopeammassa tahdissa, kun valtion tavoitteet ja reunaehdot ovat aikaisempaa selkeämmät.

Liikenteen osalta MAL-sopimusten päivityksissä lähtökohtina ovat hallitusohjelman lisäksi mm. valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma vuosille 2021-2032 (Liikenne 12 –suunnitelma), EU-lainsäädäntö sekä nykyisten sopimusten toimeenpanon tilanne.

Hanna Perälä
Liikenneneuvos

Jakelu Valtiovarainvaliokunnan liikennejaosto